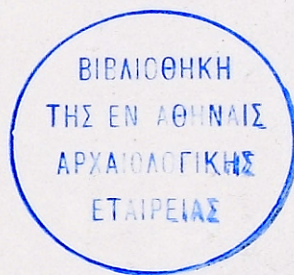

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ

ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΕΡΓΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΣΗΣ

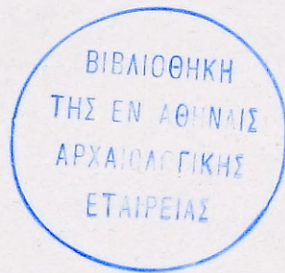

ISBN 960-7099-03-6

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήναι 106 72
Fax (01) 3625 531

ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ
ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΕΡΓΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΣΗΣ

(Ref 3)

YE

1
(114)

Φοῖβε ἄναξ, ὅτε μὲν σε θεὰ τέκε πότνια Λητώ,
φοῖνικος ῥαδινηῆς χερσὶν ἐφαψαμένη,
ἀθανάτων κάλλιστον, ἐπὶ τροχοειδέϊ λίμνῃ,
πᾶσα μὲν ἐπλήσθη Δῆλος ἀπειρεσίῃ
ὄδμῆς ἀμβροσίης, ἐγέλασσε δὲ γαῖα πελώρη,
γήθησεν δὲ βαθὺς πόντος ἀλὸς πολιῆς...

Θέογνις, Ἐλεγείων Α', 5-10

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΔΗΛΟΥ

1. Τὸ λιμάνι
2. Ἀγορὰ τῶν Ἑρμαϊστῶν ἢ τῶν Κομπεταλιαστῶν
3. Στοὰ τοῦ Φιλίππου Ε΄
4. Νότια Στοὰ
5. Προπύλαια
6. Οἶκος τῶν Ναξίων
7. «Ναὸς Γ»
8. Ἐργαστήρια τῶν Θεανδριδῶν
9. Ἡ βάση τοῦ κολοσσοῦ τῶν Ναξίων
10. Ἱερὰ Ὁδὸς
11. Πῶρινος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος
12. Ναὸς τῶν Ἀθηναίων (οἶκος «ἐν ᾧ τὰ ἑπτὰ»)
13. Ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ Μεγας Ναὸς
14. Μυκηναϊκὰ ἐρείπια
15. Θησαυρὸς 5
16. Θησαυρὸς 4
17. Θησαυρὸς 3
18. Θησαυρὸς 2
19. Θησαυρὸς 1
20. «Οἰκοδόμημα D»
21. Πρυτανεῖον
22. Μνημεῖο τῶν Ταύρων
23. Βωμὸς Διὸς Σωτήρος καὶ Πολιεύς
24. Περίβολος τοῦ Ἱεροῦ
25. «Βορειοανατολικὲς ἐξέδρες»
26. Μνημεῖο Γαῖου Βιλλιηνοῦ
27. Στοὰ τοῦ Ἀντιγόνου
28. Μινῶα Κρήνη
29. Μνημεῖο τῶν προγόνων τοῦ Ἀντιγόνου Γονατᾶ
30. Θήκη τῆς Ὠπιοῦ καὶ τῆς Ἀργῆς
31. Ἄβατον
32. Στοὰ τῶν Ναξίων
33. Βάση τοῦ χάλκινου φοίνικα τοῦ Νικία
34. Ἀψιδωτὸ οἰκοδόμημα
35. «Ναὸς G»
36. Σῆμα τῆς Λαοδίκης καὶ τῆς Ὑπερόχης
37. «Κερατῶν»
38. Οἶκος τῶν Ἀνδρίων
39. Ἱεροποιεῖον
40. Ἀρτεμίσιον
41. Ἐκκλησιαστήριον
42. «Θεσμοφόριον»
43. Ἀγορὰ τοῦ Θεοφράστου
44. Ὑπόστυλη αἴθουσα
45. Δωδεκάθεον
46. Ἀγορὰ τῶν Ἰταλῶν
47. Λητῶν
48. Μνημεῖο τοῦ Γρανίτη
49. Ἄνδηρο τῶν Λεόντων
50. Ἱερὴ Λίμνη
51. Ἴδρυμα τοῦ Κοινοῦ τῶν Ποσειδωνιαστῶν τῆς Βηρυτοῦ
52. Περιοχὴ τῆς Οἰκίας τῶν Κωμωδῶν
53. Οἰκία τοῦ Λόφου
54. Νησίς Χαλκῶν
55. Οἰκία τῆς Λίμνης
56. Οἰκία τοῦ Σκαρδανᾶ
57. Παλαίστρα τοῦ Γρανίτη
58. Παλαίστρα τῆς Λίμνης
59. Τεῖχος τοῦ Τριαρίου
60. Ναὸς Ἀνίου
61. Ἀρχηγέσιον
62. Ἱππόδρομος
63. Γυμνάσιον
64. Στάδιον
65. Συνοικία τοῦ Σταδίου
66. Συναγωγὴ
67. Ἱερὸ Διονύσου (Στοιβάδειον)
68. Οἰκία τοῦ Κέρδωνος
69. Ἀγορὰ τῶν Δηλίων ἢ Τετράγωνη Ἀγορὰ
70. Παλαιοχριστιανικὴ Βασιλικὴ Ἁγίου Κυρίκου
71. Ἀφροδίσιον
72. Οἰκία τοῦ Ἑρμῆ
73. Σαραπίειον Α
74. Σαμοθράκειον
75. Μνημεῖο τοῦ Μιθριδάτη Εὐπάτορος
76. Οἰκία τοῦ Ἴνωποῦ
77. Σαραπίειον Β
78. Δεξαμενὴ τοῦ Ἴνωποῦ
79. Ἱερὸ τῶν Συρίων Θεῶν
80. Σαραπίειον Γ
81. Ἱραῖον
82. ΒΔ σκάλα τοῦ Κύνθου
83. Ἱερὸ τῆς Ἀγαθῆς Τύχης
84. Ἱερὸ Ἡρακλέους (Σπηλιὰ τοῦ Κύνθου)
85. Κύνθιον
86. Ἱερὸ Διὸς Ὑψίστου
87. Ἱερὸ τῶν Θεῶν τῆς Ἀσκάλωνος
88. Οἰκία τῶν Δελφίνων
89. Οἰκία τῶν Προσωπειῶν
90. «Ξενὸν»
91. Θεᾶτρο
92. Δεξαμενὴ τοῦ θεάτρου
93. Συνοικία τοῦ θεάτρου
94. Οἰκία Π.Α (Τριαίνης)
95. Οἰκία ΠΙ.Ι (Διοσκουρίδη καὶ Κλεοπάτρας)
96. Οἰκία VI.Ι (Διονύσου)
97. Μνημεῖο τοῦ Τριτοπάτορος
98. Οἰκία F
99. Ἀνασκαφὴ Δημοσθ. Πίππα
100. Νησίς κτιρίων νότια τῆς Οἰκίας τοῦ Κέρδωνος
101. Μουσεῖο

Ἀεροφωτογραφία τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Δήλου, 1959 (Ἀρχεῖο Μνημείων Δήλου ΚΑ' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων). Κάτω ἀριστερὰ φαίνεται μέρος τῆς ἀποξηραμένης σήμερα Ἱερῆς Λίμνης (50) καὶ ἀκριβῶς πίσω τῆς ἡ Ἀγορὰ τῶν Ἴταλῶν (46). Δεξιὰ τῆς Ἀγορᾶς τὸ Μνημεῖο τοῦ Γρανίτη (48), τὸ Λητῶν (47) καὶ τὸ Δωδεκάθεον (45). Στὸ μέσον τῆς φωτογραφίας τὸ Ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τὸ Μνημεῖο τῶν Ταύρων ἀριστερὰ (22) καὶ τοὺς τρεῖς ναοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος (11-13), πὺ περιβάλλονται ἀπὸ τοὺς Θησαυροὺς (15-19) καὶ ἄλλα δημόσια κτίρια καὶ ἀναθήματα. Δεξιὰ τους καὶ κοντὰ στὸ ἀρχαῖο λιμάνι (1) τὸ Ἀρτεμίσιον (40). Στὸ ἄνω τμήμα τῆς φωτογραφίας διακρίνονται τὰ κτίρια τῆς συνοικίας τοῦ Θεάτρου. Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ εἶναι ἐκεῖνοι τοῦ γραμμικοῦ σχεδίου πὺ προηγεῖται.

Τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τῆς Δήλου καὶ τῆς Ρηνείας ἀποτελοῦν, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀγῶνα, ἀντικείμενα συνεχοῦς φροντίδας γιὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Τὸν 19ο αἰ. ἡ μέριμνα ἦταν μικρότερη καὶ σχετιζόταν κυρίως μὲ τὴν ἀρχαιοκαπηλία. Μετὰ τὴ μεγάλη ἀνασκαφὴ τῶν Γάλλων κύριο πρόβλημα ἔγινε ἡ συντήρηση καὶ ἀναστήλωση τῶν ἐρειπίων, τῶν τοίχων, τῶν τοιχογραφιῶν, τῶν κονιαμάτων, τῶν ψηφιδωτῶν ποὺ φθείρονταν γοργὰ καθὼς δέχονταν ὀλοχρονίς τὴν καταστρεπτικὴ ἐπίδραση τῆς βροχῆς, τῶν ἀνέμων, τῆς ἄγριας φυτείας ποὺ διεκδικοῦσε δυναμικὰ τὸ δικαίωμά της νὰ ἀναπτυχθεῖ στὸ ἱερὸ νησὶ καὶ τῆς ἀρμύρας τῆς θάλασσας.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία δὲν ἔδρασε στὴ Δήλο παρὰ κατὰ τὴν πρώτη χρονιά τῶν γαλλικῶν ἀνασκαφῶν, τὸ 1873. Ὁ τότε βοηθὸς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Γραφείου Παναγιώτης Σταματάκης, ὁ κατόπιν Ἐφορος καὶ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (†1885), ἐπόπτευσε τὶς ἔρευνες τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Ὁ Σταματάκης, συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ Κυριακοῦ Πιττάκη μαχητικὸς καὶ ἀκούραστος, ἐργάστηκε στὴ Δήλο ὡς τὶς 12 Αὐγούστου 1873 μαζεύοντας ἀρχαῖα καὶ ἰδρύοντας τὴν Ἀρχαιολογικὴ Συλλογὴ Μυκόνου. Εἶναι ὁ σεβάσμιος πρόδρομος ὄλων τῶν Ἐφόρων καὶ τῶν Ἐπιμελητῶν τῶν Κυκλάδων.

Ἐκτοτε ἐργάστηκαν στὴ Δήλο πλῆθος Γάλλων ἀρχαιολόγων οἱ ὁποῖοι δημιούργησαν μεγάλη καὶ ἔνδοξη ἐπιστημονικὴ παράδοση· τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τους δημοσιεύτηκαν σὲ περισπούδαστες μελέτες.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τὸ 1984 φιλοξένησε στὸ πρόγραμμά της τὶς ἐργασίες συντήρησης, στερέωσης καὶ ἀναστήλωσης τῶν ἀρχαίων ποὺ ἐκτελεῖ στὸ νησὶ τοῦ Ἀπόλλωνα ἡ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων, τὴν ὁποία διευθύνει ἡ Ἐφορος κυρία Φωτεινὴ Ζαφειροπούλου, ὡς μέρος τῆς συνεργασίας της μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ. Τὸ Συμβούλιο αἰσθάνεται ἱκανοποίηση βοηθώντας τὴ μεγάλη προσπάθεια τὴν ὁποία σύντομα καὶ παραστατικὰ περιγράφει, στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν, ἡ κυρία Ζαφειροπούλου. Καὶ εἶναι πράγματι ἀποκαρδιωτικὸ, μάλιστα καὶ ἐξοργιστικὸ, νὰ ἀκούγονται ἀπὸ διάφορες μεριές, ἰδιωτικές, ἐπίσημες ἢ δημοσιογραφικές, ἐπιτακτικὲς ὑποδείξεις γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ γίνει γιὰ νὰ σωθοῦν τὰ φθειρόμενα μνημεῖα.

Ἀπὸ τὸ 1952 ὁ τότε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων Νικόλαος Κοντολέων ἔκαμε συστηματικὲς ἐργασίες συντήρησης καὶ ἀναστήλωσης τῶν

έρειπίων τῆς Δήλου. Μὲ τίς ἐργασίες αὐτὲς ἄλλαξαν μορφή δυὸ πασίγνωστα μνημεῖα, ἡ Οἰκία τῆς Τριαίνης καὶ ἡ Οἰκία τῶν Προσωπείων, καὶ ἀκόμη οἱ ἀρχαῖοι δρόμοι, καὶ ἀναστηλώθηκαν συστηματικὰ οἱ τοῖχοι τῶν οἰκημάτων. Τὸν Νικόλαο Κοντολέοντα, πού μᾶς χάρισε καὶ ἕναν ὑποδειγματικὸ ὁδηγὸ τῆς Δήλου, διαδέχτηκε στὶς Κυκλάδες τὸ 1959 ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Νικόλαος Ζαφειρόπουλος, ὁ ὁποῖος συνέχισε τὸ ἀρχινισμένον ἔργο τῆς συντήρησης καὶ ἀναστήλωσης μὲ ἕνα ἐπὶ πλεόν καθῆκον πού τοῦ τὸ ἔδωσε ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάσταση πού διαμορφώθηκε στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1960 καὶ ἐδῶ: τὴν προστασία καὶ διατήρηση τῆς μορφῆς τῶν νησιῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ οἰκισμοῦ τῆς Μυκόνου. Στούς ἀρχαιολογικοὺς κύκλους εἶναι πασίγνωστο τὸ ἔργο αὐτοῦ Νικολάου Ζαφειροπούλου, πού τὸ ἀναγνωρίζουν πλεόν καὶ ἐκεῖνοι πού τὸ πολεμοῦσαν. Μὲ συμπαραστάτες τοὺς τότε Ἐπιμελητὲς τῶν Ἀρχαιοτήτων Φωτεινὴ Ζαφειροπούλου καὶ Κωνσταντῖνο Τσάκο ἀσκήθηκε ἔλεγχος καὶ κηδεμόνευση στὶς τάσεις αὐθαιρεσίας τῶν κατοίκων τῶν νησιῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς Μυκόνου, ἡ ὁποία διατηρήθηκε στὴ σημερινὴ μορφή της πού προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ καὶ τὴ συρροὴ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ Δήλος ἀποτελοῦσε γιὰ τὴν Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων ἀκόμη μεγαλύτερη πηγὴ μέριμνας καὶ φροντίδας. Οἱ ἐργασίες συντήρησης πού ἔκαμε ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος διακόπηκαν τὸ 1967, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπόσπαση τῶν συντηρητῶν σὲ ἄλλα ἔργα πού κρίθηκαν περισσότερο ἐπείγοντα... Τὰ προβλήματα τῶν μνημείων τοῦ νησιοῦ, οἱ αἰτίες πού τὰ προκαλοῦσαν, δὲν ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλοι δυσμενεῖς παράγοντες πού κάνουν τὴ διαμονὴ στὸ νησί ὄχι πολὺ εὐκόλη, ἀκόμη καὶ δυσάρεστη πολλὰς φορές. Φύλακες, τεχνίτες, ἀρχαιολόγοι, βρίσκονται ἀποκομμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στερημένοι τίς στοιχειώδεις εὐκολίες πού θὰ βοηθοῦσαν νὰ φέρουν σὲ πέρας τὸ ἔργο τους μέσα σὲ κλίμα αἰσιοδοξίας. Ὅλα αὐτὰ τὰ γνωστά, σὲ ὅσους ἐνδιαφέρονται ἐνεργὰ γιὰ τὰ μνημεῖα, καὶ χιλιοειπωμένα στὶς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες πού ἔχουν ὡς καθῆκον τους νὰ διευκολύνουν τὸ ἔργο τῆς προστασίας τῶν μνημείων, ἐμφανίζονται καμιά φορὰ ἀπὸ εὐάριθμους ἀνυπόμονους ὡς φταιξίμο τῶν ἀρχαιολόγων. Θεληματικὰ παραβλέπουν πὼς μιὰ ἐρειπωμένη πόλη, ὅπως ἡ Δήλος, ἔχει ἀνάγκη συνεχοῦς — καθημερινῆς — φροντίδας, χρημάτων καὶ στοργῆς πού ἐκδηλώνεται μὲ τὸ ἔμπρακτο ἐνδιαφέρον.

Ἡ Δήλος εἶναι ἀκρότατο παράδειγμα τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀρχαίων μνημείων γιὰ τὴ συντήρηση τῶν ὁποίων θὰ ἀρκοῦσαν οἱ πόροι πού προσφέρουν τὰ ἴδια. Κακοδαιμονία καὶ ἔλλειψη γνώσης τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν διαιωνίζουν τὴν κατάσταση φθορᾶς τῶν ἀρχαίων μας γιὰ τὴν ὁποία οἱ Ἐφοροὶ καὶ οἱ Ἐπιμελητὲς τῶν Ἀρχαιοτήτων δὲν ἔχουν εὐθύνη. Ἡ λήψη ἀποφάσεων καὶ ὁ καθο-

ρισμός τῆς ἀρχαιολογικῆς πολιτικῆς εἶναι δικαίωμα ἄλλων, τὸ ὁποῖο διατηροῦν ζηλότυπα ἀμεταβίβαστο.

Οἱ ἐργασίες συντήρησης καὶ ἀναστήλωσης ποὺ γίνονται ἀπὸ τὸ 1984 μὲ τὴ διεύθυνση τῆς κυρίας Ζαφειροπούλου καὶ μὲ τὴ συνεργασία πλειάδος εἰδικῶν εἶναι ἡ συνέχεια, συστηματικὴ, τῶν ὅσων ἔκαμαν ὁ Νικόλαος Κοντολέων καὶ ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος. Συγκρίνοντας κανεῖς τὶς φωτογραφίες ποὺ δημοσιεύονται στὰ ΠΑΕ καὶ τὸ Ἔργον εὐκόλα ἀντιλαμβάνεται τὸ μέγεθος καὶ τὴ σοβαρότητα τοῦ ἐπιτεύγματος, ποὺ μόνον ἄνθρωποι μὲ ἀρχαιολογικὴ γνώση, ἐπιμονὴ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐπιστήμη τους μποροῦν νὰ φέρουν σὲ πέρας μὲ τέτοια ἐπιτυχία, παρὰ τὶς ἀντίξοες συνθῆκες, ὑπηρεσιακῆς καὶ ἄλλες.

Ἡ ἔκδοση τοῦ μικροῦ τούτου τόμου ἔχει σκοπὸ νὰ ἐνημερώσει τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ τοὺς φιλαρχαίους γιὰ τὶς ἐργασίες τῆς Δήλου. Ὅταν αὐτὲς φθάσουν σὲ στάδιο ὀλοκλήρωσης τῆς συντήρησης μέρους τῶν ἐρειπίων τοῦ νησιοῦ θὰ ἀκολουθήσει νέο δημοσίευμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐκτενέστερο.

Βασίλειος Χ. Πετράκος

Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

Οἱ πρῶτες ἀνασκαφικὲς ἐρευνες στὴ Δῆλο ἔγιναν τὸ 1872 ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους Παναγιώτη Σταματάκη καὶ Albert Lebègue κυρίως στὴν περιοχὴ τοῦ Κύνθου. Ἀμέσως τὸν ἐπόμενον χρόνον, τὸ 1873, ἄρχισαν οἱ συστηματικὲς ἀνασκαφὲς τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κατὰ κύριο λόγο, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, ποὺ ἔφεραν στὸ φῶς τὸ Ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὰ διάφορα μικρότερα ἱερὰ καὶ ἓνα μεγάλο τμῆμα τῆς περιφημῆς ἑλληνιστικῆς πόλης ποὺ καταστράφηκε τὸ 88 π.Χ. ἀπὸ τὸν Μιθριδάτη καὶ λίγο ἄργότερα, τὸ 69 π.Χ., ἀπὸ τὸν Ἀθηνόδωρο.

Ὡς τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰ. οἱ ἀνασκαφὲς ἀποκάλυπταν νέα κτίσματα, ἀλλὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται ἡ ἀνάγκη στερέωσης καὶ συντήρησης τῶν ἐρείπιων. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἤδη ἀπὸ τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰ. ἀντιμετώπισε τὸ πρόβλημα. Ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Δημήτριος Σταυρόπουλος ἀρχικὰ, καὶ κυρίως ὁ διάδοχός του Δημοσθένης Πίππας, ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ συντήρηση τῶν μνημείων στὸν βαθμὸ ποὺ οἱ περιορισμένες δυνατότητές τους τὸ ἐπέτρεπαν. Συστηματικὲς ἐργασίες ἀντιμετώπισης τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου ἄρχισαν ἀπὸ τὸν Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων Νικόλαο Κοντολέοντα, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ συνεργασία τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως ὑπὸ τὸν Ἀναστάσιο Ὀρλάνδο ἀναστήλωσε στὶς δεκαετίες '50 καὶ '60 ὀρισμένα κτίρια — Οἰκίαι Προσωπείων καὶ Τριαίνης —, τὰ ὁποῖα καὶ στέγασε στὴν προσπάθεια νὰ προστατεύσει τὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα καὶ τὰ ἀσβεστοκονιάματα τῶν τοίχων. Στὴν ἴδια περίοδο ἄρχισε ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς πυκνῆς βλάστησης ποὺ κάλυπτε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καταστρέφοντάς τα. Γιὰ νὰ καταπολεμηθεῖ, τὰ χωμάτινα πλέον δάπεδα καλύφθηκαν μὲ μιὰ ἀραιή στρώση τσιμέντου ἀνακατωμένου μὲ γαρμπίλι, ποὺ προερχόταν ἀπὸ κυκλαδικὰ πετρώματα, στὶς ἀποχρώσεις τοῦ δηλιακοῦ τοπίου. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε πολὺ ἐπιτυχὲς ἀπὸ αἰσθητικὴ καὶ πρακτικὴ ἄποψη καὶ ἔγιναν μάλιστα εὐμενῆ σχόλια ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἀνασκαφεῖς (*BCH* 83, 1959, 567). Ἐπίσης οἱ τοῖχοι προστατεύθηκαν μὲ τὴν ἀφαίρεση τῆς ἀνώτερης σωζόμενης σειρᾶς τῶν λίθων καὶ τὴν ἐπανατοποθέτησή τους πάνω σὲ στρώση τσιμεντοκονίας.

Παράλληλα ἄρχισε ἡ συντήρηση τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων ποὺ παρουσίαζαν καὶ τὶς μεγαλύτερες φθορὲς. Τὸ 1960 πρόχειρος καθαρισμὸς ποὺ διενήργησε ὁ τότε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Νικόλαος

Ζαφειρόπουλος σὲ δύο ἐξωτερικὲς παραστάδες ἐνὸς κτίσματος ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Οἰκία τοῦ Λόφου, ἔφερε στὸ φῶς σημαντικὸ ἀριθμὸ τοιχογραφιῶν. Τὶς τοιχογραφίες αὐτές, καθὼς καὶ ὀρισμένες ποὺ εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, κλήθηκαν νὰ συντηρήσουν συνεργεῖα ὑπὸ τοὺς μουσειακοὺς καλλιτέχνες-συντηρητὲς κυρίου Ἀναστάσιο Μαργαριτῶφ καὶ Σταῦρο Παπαγεωργίου. Τὸ ἔργο περατώθηκε ὕστερα ἀπὸ πολυετὴ ἀπασχόληση τῶν συνεργείων καὶ σήμερα οἱ τοιχογραφίες ἀποτελοῦν κόσμημα τοῦ Μουσείου Δήλου. Συντηρήθηκαν ἐπίσης ἀπὸ τὸ συνεργεῖο τοῦ κ. Χρήστου Σκόρδα μερικὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα, ἐνῶ ἄλλα μικρότερα σὲ μέγεθος ψηφιδωτὰ, ὅπως ἐκεῖνο τοῦ Λυκούργου, μεταφέρθηκαν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ στὰ ἐργαστήρια τῆς Διευθύνσεως Συντηρήσεως στὴν Ἀθήνα.

Δυστυχῶς περὶ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '60 σταμάτησαν οἱ ἐργασίες συντήρησης, ὡς τὸ 1982, ὅποτε χάρη στὸ προσωπικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ ἀποφασίστηκε εἰδικὴ χρηματοδότηση τοῦ ἔργου τῆς Δήλου διὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Στὴν ἀρχὴ ἔγιναν κυρίως τὰ ἀπαραίτητα ἔργα ὑποδομῆς, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε κὰν ἐπάρκεια στέγης γιὰ τὸ ἐργατοτεχνικὸ προσωπικόν. Ἐπισκευάστηκαν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ παλαιὰ οἰκήματα καὶ διαμορφώθηκαν κατάλληλα, ὥστε νὰ γίνεαι πιὸ ἀνετὴ ἢ διαμονὴ τῶν ἐργαζομένων.

Οἱ πρῶτες ἐπεμβάσεις στὸν χῶρο ἦταν κυρίως ἄμεσης ἀνάγκης, ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν μεγαλύτερες καταστροφές: ἐπισημάνθηκαν δηλαδὴ καὶ καταγράφηκαν τὰ κενὰ λιθοδομῆς ποὺ εἶχαν σχηματιστεῖ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου στοὺς ἀρχαίους τοίχους. Οἱ ἐργασίες ποὺ ἀκολούθησαν ἦταν δύο εἰδῶν: εἴτε συμπλήρωση — σὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἔκταση — καὶ στερέωση τῶν τοίχων, εἴτε κατεδάφισή τους καὶ κτίσιμο ἐξ ἀρχῆς. Γιὰ τὴ δεύτερη περίπτωση ἢ διαδικασία εἶναι ἀρκετὰ χρονοβόρα, γιὰτὶ ἀπαιτεῖται ἀφ' ἐνὸς σχεδίαση τῆς κατάστασης ὅπως εἶναι σήμερα καὶ τῆς προτεινόμενης ἐπανακατασκευῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑλοποίηση τῶν σχεδίων μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ἔγκριση τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ἐπέμβασης ἢ νέα κατασκευὴ χωρίζεται μὲ φύλλο μολύβδου ἀπὸ τὴν ἀρχαία. Ὁ ἀρχιτέκτονας τῆς Ἐφορείας κ. Χαράλαμπος Βασιλειάδης εἶναι ὁ ὑπεύθυνος σὲ μόνιμη βάση τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν.

Πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα εἶχε ἡ ἐπέμβαση στὴ νεωτερικὴ στέγη τοῦ ἰσογείου τῆς Οἰκίας τοῦ Ἑρμῆ. Ἡ στέγαση εἶχε γίνεαι τὸ 1952 ἀπὸ τὸν Γάλλο ἀρχιτέκτονα Υ. Fomine κατὰ τὴν ἀναστήλωση τῆς οἰκίας. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ὁ σιδερένιος ὀπλισμὸς τῆς τσιμεντένιας πλάκας εἶχε διαβρωθεῖ καὶ εἶχε ἐκτινάξει τὴν ἐπικάλυψή του, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος

κατάρρευσης τοῦ κτιρίου, ὅταν μάλιστα στὸν ὄροφο εἶχαν ἀναστηλωθεῖ στὴ θέση τους οἱ κίονες τοῦ ἀρχαίου αἰθρίου. Μὲ πρόταση τοῦ Διευθυντῆ Ἀναστηλώσεως ἀρχιτέκτονα κ. Ἰορδάνη Δημακόπουλου ἐγίνε ἐπέμβαση μὲ τὴ μέθοδο τοῦ ἐκτοξευομένου σκυροδέματος (gunite), ποῦ ἐνίσχυσε τὴν παλαιὰ κατασκευή· μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀποφεύχθηκε κάθε κίνδυνος καὶ ἡ τετραώροφη οἰκία ἀποδόθηκε καὶ πάλι στὸ κοινό.

Στὴ συνοικία τοῦ Θεάτρου, στὸ οἰκοδόμημα τοῦ «Ξενώνα» ἐγιναν ἐπίσης οὐσιαστικὲς ἐργασίες στερέωσης τῶν τοιχωμάτων τῆς δεξαμενῆς τῆς κεντρικῆς αὐλῆς. Τμῆμα τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς δεξαμενῆς, ἐπάνω στὸν ὁποῖο ἐδραζόταν ὁ στυλοβάτης τοῦ περιστυλίου, εἶχε καταρρεύσει, πράγμα ποῦ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ σαθρότητα τοῦ βράχου εἶχε προκαλέσει ἤδη τὴ μετατόπιση τῶν μελῶν τοῦ στυλοβάτη. Ἡ ἀνάγκη ἐπέμβασης ἦταν ἄμεση, γιατί ἡ περιοχὴ εἶναι ἀπὸ τίς πλέον πολυσύχναστες. Ὑστερα ἀπὸ σχεδιασμὸ τοῦ ἐγχειρήματος ποῦ παρουσίαζε πολλοὺς κινδύνους, κυρίως ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου βάθους τῆς δεξαμενῆς καὶ τοῦ εὐθρυπτου τοῦ βράχου, ὁ ὑπεύθυνος τοπογράφος-μηχανικὸς κ. Μιχάλης Χαλκουτσάκης κατόρθωσε νὰ φέρει σὲ πέρας τὸ ἔργο τῆς στερέωσης, ὥστε πλέον νὰ μὴν ὑπάρχει κίνδυνος κατολίσθησης: κατασκευάστηκε δηλαδὴ νεωτερικὸς τοῖχος, γιατί ὁ ἀρχαῖος δὲν σωζόταν, καὶ ὅπου αὐτὸ ἦταν δυνατὸ ἀγκυρώθηκε στὸν βράχο μὲ ράβδους ἀπὸ ἀνοξειδωτο χάλυβα. Ἀκόμη ἐγιναν ἐργασίες στερέωσης τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ αἰθρίου στὴ βόρεια καὶ νότια πλευρὰ τῆς δεξαμενῆς, ποῦ παρουσίαζαν παρόμοια προβλήματα φθορᾶς σὲ μικρότερη ὅμως ἔκταση.

Μετὰ τὴν ἀποξήρανση τῆς Ἱερῆς Λίμνης τὸ 1925 τὰ νερὰ κατέκλυζαν ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ καὶ ἰδιαίτερα τὸ συγκρότημα τῆς Παλαίστρας τῆς Λίμνης. Μὲ τὴ μελέτη ποῦ ἐκπονήθηκε ἀπὸ τὸν κ. Μιχάλη Χαλκουτσάκη ἐγίνε διάνοιξη καὶ καθαρισμὸς τῶν ἀρχαίων ἀγωγῶν τοῦ δρόμου στὰ δυτικὰ τῆς Οἰκίας τῆς Λίμνης καὶ τὰ νερὰ διοχετεύθηκαν στὴ θάλασσα, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ Παλαίστρα τῆς Λίμνης νὰ ἔρθει καὶ πάλι στὸ φῶς.

Μία ἀκόμη ἐργασία στὴν ἴδια περιοχὴ συνέβαλε σημαντικὰ στὴν καλύτερη ἐμφάνιση τοῦ χώρου. Στὴν προσπάθεια ἀνετότερης διακίνησης τῶν ἐπισκεπτῶν στὰ βόρεια τοῦ Ἀνδῆρου τῶν Λεόντων, ἀπομακρύνθηκαν ὄγκοι ἐπίχωσης ἀπὸ τίς ἀνασκαφές τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα ποῦ εἶχαν σχηματίσει λοφίσκους, στοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ἀναρριχῶνται οἱ ἐπισκέπτες, ὅταν δὲν ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ πηδοῦν τοὺς τοίχους τῶν ἀνασκαμμένων κτιρίων. Μὲ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς ἐπίχωσης φάνηκε καθαρὰ ὅτι ὁ ἀρχαῖος δρόμος ποῦ ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὸ Ἀνδῆρο τῶν Λεόντων στὰ νότια τοῦ Ἰδρύματος τῶν Ποσειδωνιαστῶν εἶχε ἀνασκαφεῖ μόνο στὸ βόρειο καὶ νότιο ἄκρο του καὶ ἐπομένως ἔπρεπε νὰ καθαριστεῖ σὲ ὅλο του τὸ μῆκος. Ὄταν τελείωσαν οἱ ἐργασίες ἀποκαλύφθηκε ἕνας ἀγωγὸς ποῦ σωζόταν σὲ θαυμάσια κατάσταση καὶ γιὰ τὸν

λόγο αὐτὸ παρέμεινε ὡς ἀξιοθέατο· ἡ διακίνηση τῶν ἐπισκεπτῶν διοχετεύθηκε κανονικὰ στὸν κύριο ἀρχαῖο δρόμο πρὸς τοὺς Ποσειδωνιαστῆς.

Ἐξαιρέτα ἦταν ἐπίσης τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν στερέωσης καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀποκατάστασης τοῦ πλακόστρωτου δαπέδου τῶν Προπυλαίων. Οἱ φθορὲς ποὺ εἶχε ὑποστῆ τὸ μαρμάρينو δάπεδο εἶχαν φθάσει σὲ σημεῖο νὰ ἀποτελοῦν ἀληθινὸ κίνδυνο γιὰ τὴ διάσωση τοῦ μνημείου. Οἱ ἐργασίες ἦταν πολὺ δύσκολες, γιὰτι πολλὲς ἀπὸ τὶς μαρμαροπλίνθους εἶχαν διασκορπιστεῖ σὲ μεγάλη ἔκταση καὶ ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν στὴν ἀρχικὴ τους θέση, ἐνῶ οἱ περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς εἶχαν σπάσει σὲ πολλὰ κομμάτια καὶ ἔπρεπε νὰ μετακινηθοῦν, νὰ συγκολληθοῦν καὶ νὰ ἐπανατοποθετηθοῦν. Παρόλα αὐτὰ τὸ ἔργο περατώθηκε μὲ πλήρη ἐπιτυχία ἀπὸ συνεργεῖο τῶν ἱκανῶν Μυκονίων μαρμαροτεχνιτῶν κυρίων Κωνσταντίνου καὶ Γεωργίου Κουκά, μὲ τὴν ἄμεση ἐπίβλεψη τοῦ ἀρχαιολόγου κ. Παναγιώτη Χατζηδάκη. Στὴ φροντίδα τοῦ τελευταίου ὀφείλονται καὶ οἱ ὑπόλοιπες ἐργασίες διαμόρφωσης τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τὰ τέσσερα τελευταῖα χρόνια.

Ἄλλα καὶ οἱ ἐργασίες στὴν Οἰκία τῆς Λίμνης ἔδειξαν πόσο σημαντικὰ καὶ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ σωτηρία τῶν μνημείων εἶναι τὰ ἔργα ποὺ γίνονται ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία στὴ Δῆλο. Στὴν Οἰκία τῆς Λίμνης κατ' ἀρχὴν καθαρίστηκαν οἱ δεξαμενὲς τοῦ αἰθρίου τῆς κεντρικῆς αὐλῆς καθὼς καὶ μιᾶς μικρότερης στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ κτιρίου. Τὸ ἔργο ἦταν ἰδιαίτερα ἐπίπονο καὶ ἐπικίνδυνο, ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ στενὰ στόμια τῶν φρεάτων τόνοι ἀργῶν λίθων καὶ χωμάτων, μὲ πολὺωρη παραμονὴ τῶν ἐργαζομένων στοὺς σκοτεινοὺς καὶ γεμάτους λάσπη χώρους τῶν ὑπόγειων δεξαμενῶν. Αὐτὰ ὅμως ποὺ περισυλλέχθηκαν ἀποζημίωσαν γιὰ τοὺς κόπους. Τὰ κυριότερα εὐρήματα ἦταν ἓνα πλῆθος μαρμάρινων σπαραγμάτων ποὺ συγκολλήθηκαν στὸν στυλοβάτη, στὰ προστομιαῖα τῶν φρεάτων συμπληρώνοντας σχεδὸν ὀλόκληρο τὸ σχῆμα τους, καθὼς καὶ στοὺς κίονες. Βρέθηκε ἐπίσης ἓνα ἰωνικὸ κιονόκρανο, ὅμοια τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν ἄλλα ἔνδεκα στὸ οἰκοδομικὸ συγκρότημα τῆς Παλαίστρας τῆς Λίμνης. Ἡ ἔρευνα ἔδωσε ἀκόμη ἄφθονη ἑλληνιστικὴ κεραμικὴ, χαλκὰ νομίσματα, ξύλινα μικροαντικείμενα καὶ ὑπολείμματα τροφῶν: καρύδια, κουκουνάρια, φουντούκια, ἀμύγδαλα, κάστανα, κελύφη αὐγῶν, λέπια ψαριῶν, πυρῆνες καρπῶν ἐλιᾶς κ.ἄ.

Στὴν Ἀγορὰ τῶν Ἰταλῶν οἱ πλάκες τῶν ἐνεπίγραφων ἐπιστυλίων ἀπὸ τὰ στωικὰ κτίρια ποὺ τὴν περιέβαλλαν ἦταν σκορπισμένες στὸν χῶρο, χαμένες μέσα στὴ βλάστηση ποὺ κυριαρχεῖ γιὰ μεγάλο διάστημα τοῦ χρόνου. Ἔγινε προσπάθεια περισυλλογῆς τῶν πλακῶν τῶν κτιρίων τῆς ἀνατολικῆς καὶ βόρειας πλευρᾶς τῆς Ἀγορᾶς· ἀνασυντάχθηκαν κατὰ τὸ δυνατόν σύμφωνα μὲ τὴ δημοσίευση καὶ ἐκτέθηκαν σὲ χαμηλὴ βάση, ὥστε νὰ διαβάζονται. Βοηθητικὰ τοποθετήθηκε στὸν χῶρο πίνακας ἀναπαράστασης. Σὲ μερικὸς κίονες

τῶν περιστυλίων τῆς Ἀγορᾶς ἐπανατοποθετήθηκαν ἐπίσης ὀρισμένοι σπόνδυλοι.

Στῆ θέση τῶν γνωστῶν ἀγαλμάτων τοῦ Διοσκουρίδη καὶ τῆς Κλεοπάτρας στήθηκαν ἐκμαγεῖα καὶ τὰ πρωτότυπα μεταφέρθηκαν στὸ Μουσεῖο, ὅπου ἐκτίθενται στὴν αἴθουσα τῶν ἑλληνιστικῶν γλυπτῶν. Ἐνα ἄλλο γυναικεῖο ἀγαλμα, τῆς Διοδώρας, στήθηκε ὄρθιο στῆ βάση του, ἀφοῦ γιὰ χρόνια βρισκόταν μισοξαπλωμένο στὸ ἔδαφος, ὅπως βρέθηκε στὶς ἀνασκαφές, μακριὰ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐνεπίγραφο βάση του.

Μεγάλο βάρος δόθηκε στὴ συνέχιση τοῦ καθαρισμοῦ τῶν χώρων, ὥστε νὰ πάψουν νὰ εἶναι ὀλόκληρα οἰκοδομήματα ἢ ἀκόμη καὶ οἰκοδομικὰ συγκροτήματα κάτω ἀπὸ τὴν πυκνὴ βλάστηση.

Συνεχίστηκε ἐπίσης ἡ ἐπίστρωση τῶν χωμάτινων δαπέδων κατὰ τὸν τρόπο πὺ περιγράφηκε παραπάνω, πράγμα πὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ τελευταῖο στάδιο τῆς συντήρησης καὶ διαμόρφωσης ἐνὸς κτιριακοῦ συνόλου ἢ ἐνὸς οἰκοδομικοῦ τετραγώνου. Στῆ διαμόρφωση καὶ διευθέτηση τῶν διαφόρων μελῶν βοήθησαν πολὺ οἱ ἔρευνες τοῦ κ. Παναγιώτη Χατζηδάκη στὰ ἀρχεῖα τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Μὲ βάση τὰ ἀνασκαφικὰ στοιχεῖα καὶ τὶς παλαιές φωτογραφίες ἀποκαταστάθηκε ἡ μορφή πὺ εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀνασκαφῶν ὁ χώρος ἢ τὸ κτίριο, καὶ στὶς περιπτώσεις πὺ αὐτὸ ἦταν δυνατό τοποθετήθηκαν στὴν ἀρχικὴ τους θέση ὀρισμένα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Ἡ Μινῶα Κρήνη, ἡ Οἰκία F, ἡ Οἰκία τοῦ Κέρδωνος, τὸ Μνημεῖο τοῦ Τριτοπάτορος, οἱ Θησαυροὶ 1-4, ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἀγίου Κυρίκου ἀποτελοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα δείγματα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν.

Μεγάλο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἐπίσης ἡ νέα ὄψη τῆς περιοχῆς τοῦ ἀρχαίου λιμένος, ὅπου γιὰ πρώτη φορά, ὕστερα ἀπὸ τουλάχιστον τριάντα χρόνια, καθαρίστηκε ὁ χώρος ἀπὸ τὴν πυκνότερη βλάστηση τῶν βούρλων κυρίως, καὶ τὸ ἱερὸ ἀπέκτησε ξανὰ τὴν ἀμεση σχέση πὺ εἶχε στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὴ θάλασσα.

Ἡ ἐπιμελημένη ἐργασία τῆς συντήρησης τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων τῶν κτιρίων ὀφείλεται στὴ νέα ἱκανότερη συντηρήτρια κυρία Παυλίνα Γκαρρακούνη, πὺ ἐργάζεται καὶ παραμένει στὴ Δῆλο ὅλο τὸν χρόνο, μαζί μὲ τὸν εἰδικὸ τεχνίτη κ. Ἡλία Ρόκκο καὶ ἄλλους συνεργάτες. Οἱ τεχνίτες αὐτοὶ ἀνήκουν στὰ συνεργεῖα συντήρησης τῶν ψηφιδωτῶν πὺ ὀργάνωσε ἡ Διεύθυνση Συντηρήσεως Ἀρχαιοτήτων τοῦ ΥΠΠΟ, ὑπὸ τὸν συντηρητὴ κ. Δημήτριο Χρυσόπουλο, στὰ ὁποῖα ἐργάστηκαν ἐπίσης κατὰ καιροὺς ἡ κυρία Χριστιάνα Λούπου, ὁ κ. Ἀντώνης Χιώτης κ.ἄ. Οἱ ἐργασίες προχωροῦν μὲ πολὺ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, μάλιστα γίνονται χωρὶς διακοπὴ, καθ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ χρόνου. Ἀλλὰ καὶ ἡ συντήρηση τῶν ἀσβεστοκονιαμάτων ἔχει ἀρχίσει, προχωρεῖ ὅμως μὲ βραδύτερο ρυθμὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης εἰδικευμένου προσωπικοῦ.

Παράλληλα πρὸς τὶς ἐργασίες συντήρησης τῶν μνημείων, ἄρχισαν οἱ ἐργασίες ἐπανεκθέσεως στὸ Μουσεῖο Δήλου. Ὁ ἐπίτιμος Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος συνέχισε τὸ ἔργο τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀρχαίων, πού ὁ ἴδιος εἶχε ἀρχίσει πρὸ 25ετίας περίπου μὲ τὴ βοήθεια καὶ τὴ γνώση τοῦ μουσειακοῦ γλύπτη κ. Στέλιου Τριάντη. Στὴν ἐπανάληψη τῶν ἐργασιῶν τοῦ στησίματος τῶν γλυπτῶν συνεργάστηκε πλέον ὁ γλύπτης κ. Ἀναστάσιος Γκιόκας, πού εἶχε ἐργαστεῖ καὶ παλαιότερα καὶ τὸν ὁποῖο τὰ τελευταῖα χρόνια διαδέχθηκε ὁ νέος γλύπτης κ. Νικόλαος Κυρίτης.

Ὡς τὸ 1962 εἶχε ὀργανωθεῖ προσωρινὰ ἡ ἐκθεση τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ κλασικῶν γλυπτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα 1960-63 ὀργανώθηκε ἡ ἐκθεση τῆς κεραμεικῆς, μικροτεχνίας καὶ πηλοπλαστικῆς ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς ὡς τοὺς ἀρχαίκοις χρόνους. Ἀπὸ ἔλλειψη χώρου ὅμως οἱ ὑπόλοιπες αἵθουσες χρησιμοποιήθηκαν ὡς ἀποθήκες.

Στὴ δεκαετία τοῦ '70 προστέθηκε μία πτέρυγα καὶ ἄρχισε νὰ σχεδιάζεται σὲ ὀριστική πλέον βάση ἡ ἐκθεση τῶν ἀρχαίων, μὲ τὴν προοπτική ὅτι θὰ κατασκευαστοῦν νέες ἀποθήκες καὶ ἐργαστήρια πού ἀκόμη λείπουν ἀπὸ τὸ Μουσεῖο — κτίριο τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα, στὸ ὁποῖο ἔγιναν κατὰ καιροὺς ἀρκετὲς προσθήκες καὶ ἐπεκτάσεις, λιγότερο τῶν χώρων ἐργασίας καὶ περισσότερο τῶν χώρων ἐκθέσεως.

Ὑστερα ἀπὸ ἓναν περίπου αἰῶνα γιὰ πολλὰ καὶ μισὸ γιὰ τὰ περισσότερα, τὰ ἑλληνιστικὰ γλυπτὰ ἄρχισαν νὰ στήνονται — γιὰ πρώτη φορά — σὲ χωριστὴ βάση τὸ καθένα καὶ νὰ τοποθετοῦνται στὶς αἵθουσες πού προορίζονται γιὰ τὴν ἐκθέσή τους. Τὸ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἄγαλμα τοῦ Γαῖου Ὁφελλίου στήθηκε τὸ 1988 μὲ δαπάνη τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ μὲ τὴ συνεργασία τοῦ γλύπτη τῆς Ἐφορείας κ. Ἀναστασίου Γκιόκα. Τὰ γλυπτὰ τῶν κλασικῶν χρόνων μεταφέρθηκαν στὴν ὀριστική τους θέση, σὲ συνέχεια τῶν ἀρχαϊκῶν γλυπτῶν. Ὀργανώθηκε ἐπίσης μία προσωρινή, ἐν μέρει, ἐκθεση τοιχογραφιῶν, ψηφιδωτῶν καὶ γενικὰ ἀντικειμένων τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, γιὰ τὴ γνώση τοῦ ὁποῖου οἱ μαρτυρίες πού ἔχουν διασωθεῖ στὴ Δήλο εἶναι πολύτιμες.

Δύο ἀπὸ τὶς αἵθουσες τοῦ Μουσείου χρησιμοποιήθηκαν ὡς χῶροι ἀποθήκευσης. Ἐκεῖ τακτοποιήθηκε σὲ σειρὲς ραφιῶν τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν γλυπτῶν, τῆς κεραμεικῆς, τῆς μικροτεχνίας κλπ. κατὰ τρόπο πού νὰ μπορεῖ νὰ γίνει ἡ μεταφορὰ χωρὶς νὰ διαλυθοῦν οἱ ἐνότητες, ὥσπου κατασκευαστοῦν ἀποθήκες καὶ ἐργαστήρια καὶ ἐλευθερωθοῦν οἱ χῶροι γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς ἐκθέσεως. Ὅλα σχεδὸν τὰ γλυπτὰ ἔχουν καταλογογραφηθεῖ, ἐνῶ βρίσκεται πρὸς τὸ τέλος ἡ καταγραφή τῆς κεραμεικῆς, μικροτεχνίας κλπ. πού γίνεται ἀπὸ ὀμάδα νέων ἀρχαιολόγων, μὲ μόνιμη ἀπασχόληση τῆς κυρίας Τάνιας Βρουβάκη.

Με πολλή συντομία περιγράφηκε τὸ ἔργο, ποὺ ἐπιτελέστηκε στὴ Δῆλο τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων. Τὸ ἐγχείρημα εἶναι μεγάλο καὶ μακρόχρονο. Χρειάζεται παροχὴ οἰκονομικῶν μέσων καὶ προπάντων ἢ συνεχῆς συνεργασία μὲ εἰδικευμένους τεχνίτες καὶ ἡ μόνιμη βοήθεια τοῦ Κέντρου Συντηρήσεως Ἀρχαιοτήτων.

Φωτεινὴ Ζαφειροπούλου

Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων

Οί διπλές ἢ πολλαπλές φωτογραφίες τοῦ ἴδιου μνημείου τὸ εἰκονίζου-
ν πρὶν, κατὰ τὴ διάρκεια καὶ μετὰ τὶς ἐργασίες συντήρησης καὶ
στερέωσης. Οἱ παλαιότερες φωτογραφίες, πὺ διακρίνονται εὐ-
κολα ἀπὸ τὴ δήλωση τῆς χρονολογίας, εἰκονίζουν τὰ μνημεῖα στὴν
κατάσταση πὺ ἦταν ὅταν βρέθηκαν, πρὶν ἀκόμη οἱ καιρικὲς συνθη-
κες καὶ ὁ χρόνος ἐπιδράσουν ἐπάνω τους.

Οἱ παλαιότερες ἀπὸ τὶς δημοσιευόμενες φωτογραφίες προέρχονται
ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ οἱ ὑπό-
λοιπες ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Μνημείων Δήλου τῆς ΚΑ' Ἐφορείας Προϊ-
στορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων. Οἱ φωτογραφίες ἀρ. 128-
138 ὀφείλονται στὸν κ. Ἡλία Ἡλιάδη.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ ΑΡ.
114 ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΝ
ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ 1991
ΣΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Ε. ΜΠΟΥΛΟΥ-
ΚΟΣ-Α. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ Ο.Ε. ΦΩΤΟΜΑΡΑ
54 ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΜΕ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ
ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ